

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

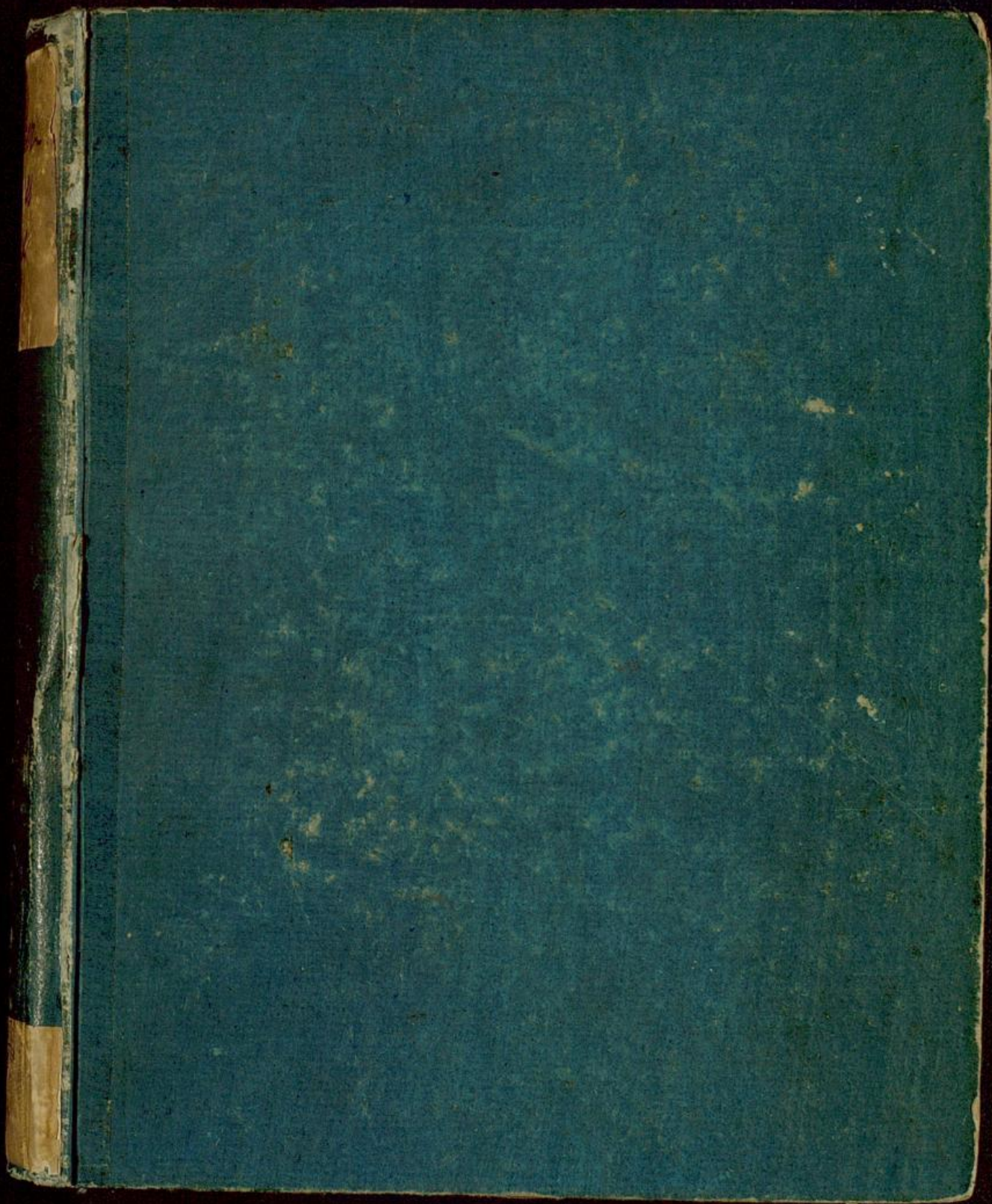
Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Rebus in Hispania Gestis, Dissertatio II. publice
hebebitur Praeside M. Sebastiano Edzardo, &
Respondente Hermanno Pfingsten, Buxtehuda-Bremensi.
Die 24. Julii, Anno 1695. ...**

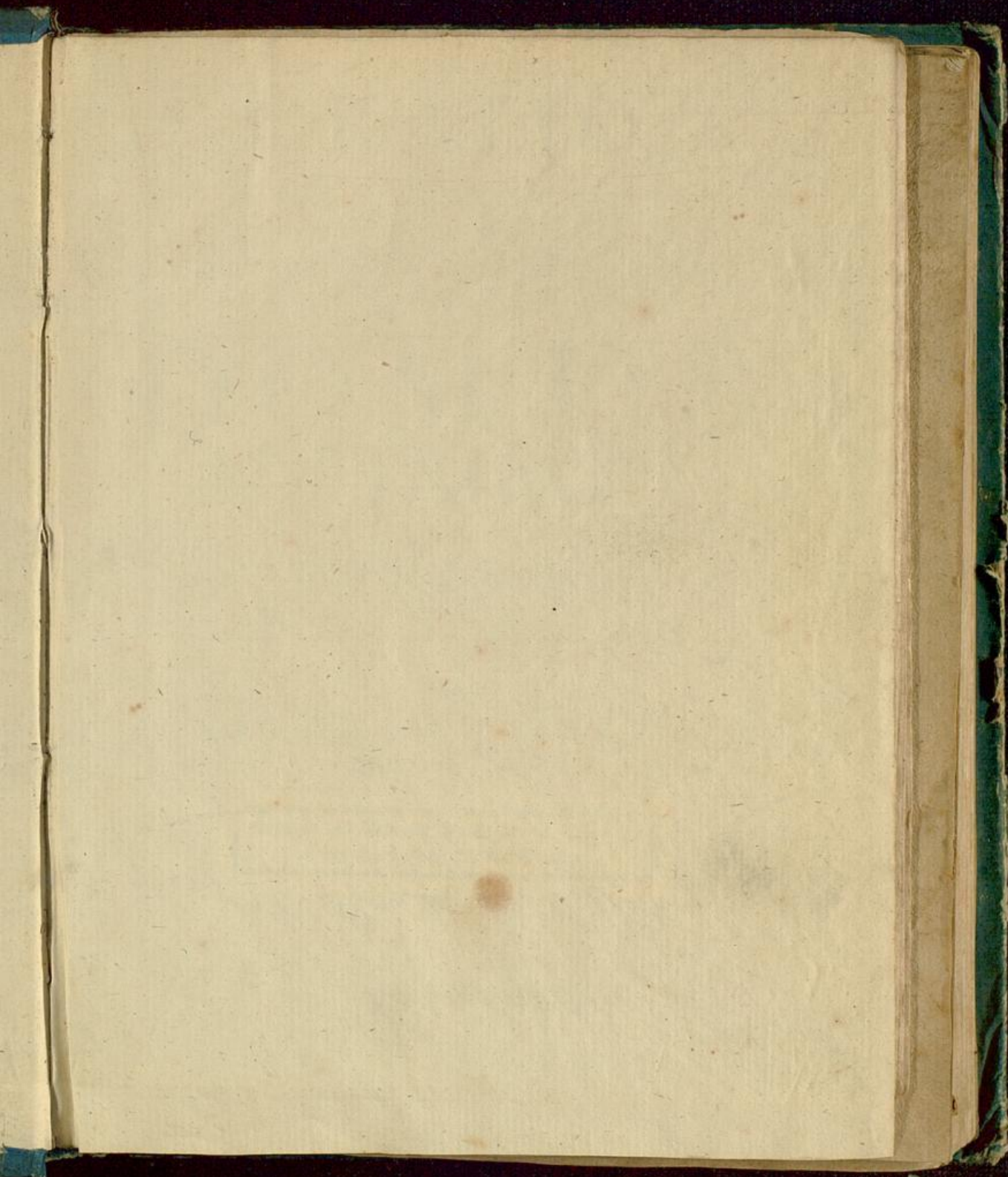
Edzardi, Sebastian

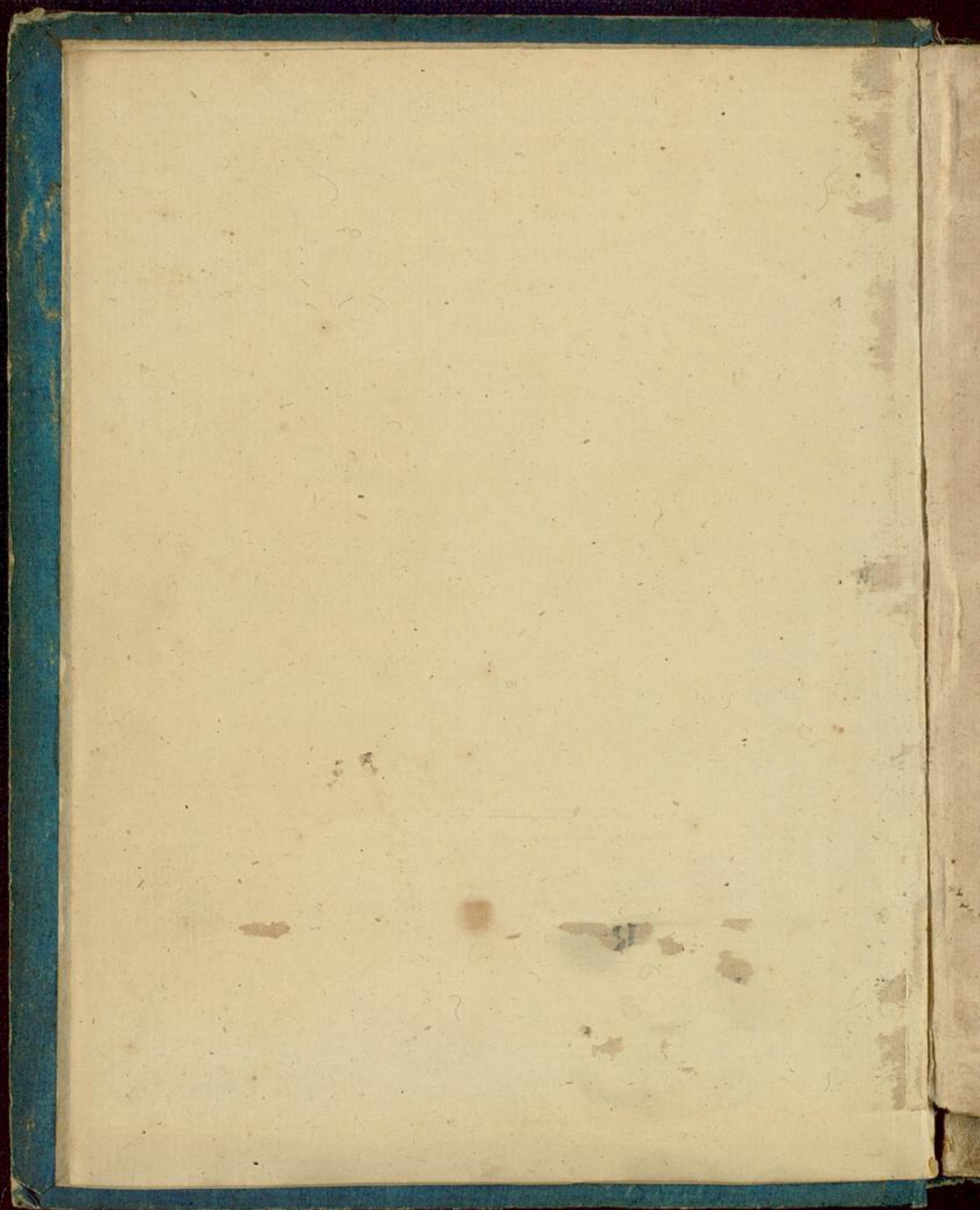
Vitembergae, 1695

urn:nbn:de:bsz:31-94972

XII C. 23

Q. D. B. V.

DE

REBUS IN
HISPANIA GESTIS,

DISSERTATIO II

publice habebitur

PRAESIDE

M. SEBASTIANO EDZARDO,

&

RESPONDENTE

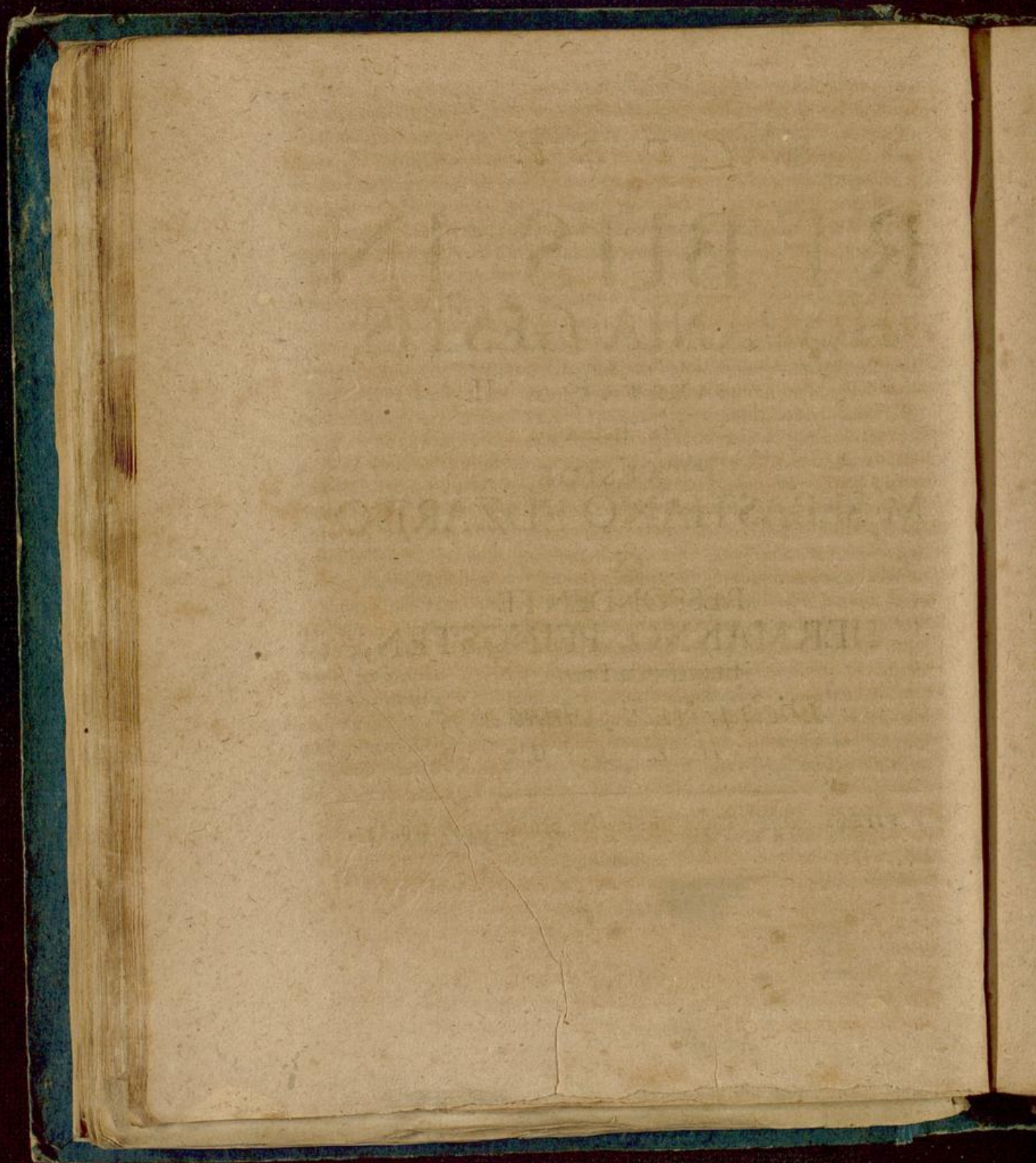
HERMANNO PFINGSTEN,

Buxtehuda-Bremensi.

Die 24. Julii, Anno 1695.

H. L. Q. C.

VITEMBERGAE, Typis CHRISTIANI SCHRÖDTERI, Acad. Typ.

HISPANIAE regni historiam inde ab ipsis Romanis ad nostrā usq; aetatem superiori dissertatione comprahendi. Quae rerum facies sub Romanis, quae sub Vandalis, Alanis, Svevisq; quae sub Gothis, quae sub Mauris fuerit, generatim & universe exposui. Incrementa amplissima, successu plane singulares & admirandos posteritati, detrimenta, quibus praegrave imperium locum dedit, gravissima, Regum, quos a Ferdinando Catholico habuit, res gestas quasi in tabella depinxi. Restant alia, quae sigillatim considerari expedit. In quibus nunc operam studiumque collocabo.

II. Primas sibi curas REGIMEN deposcit. Illud a plurimis seculis Reges tenuerunt. Regibus magna semper potestas, amor & veneratio maxima constitit. Iusta & salutaria imperantibus parere, Hispanis jam olim pro summa libertate fuit. Imperio tamen temperato gavisi sunt, acerrimi privilegiorum custodes. Alphonso II, ne Carolum M. Regnum Legionis & Ovieta heredem, (siquidem Hispanis auctoribus fides habenda,) scriberet, populo ordinesq; Hispani obstiterunt. Cum Regnum hoc, cujus spes ab Alphonso facta fuerat, armis peteret, bellum difficile & periculosum gerere, & a vicinis quotidianisq; hostibus Mauris auxilium petere, quam Regem externum pati maluerunt. A Castellanis Henrici IV. conatibus etiam per vim & arma obex positus est. Eum ad liberos procreandos ineptum fama vulgaverat. Id dedecoris per summum scelus infamiamque deleterus, Bertrandum Curvam cum regina cubare iusserat. Ut filia inde suscepta regni renunciaretur heres, nihil intentatum reliquit. Indignum, usuque & exemplo foedum proceribus videbatur, fortibus viris adulterinam sobolem imperare. Itaque fratris Alphonso iuradesensuri, Henrici effigiem regis ornatam insignibus in theatro collocant, Divini humanique juris violati accusant, damnant, ornamentis nudatam deturbant, Alphonsum Regem salutant. Nec prius cum Henrico in gratiam redierunt, quam Alphonso mortuo, successionem Isabellae sororis firmasset. Postea cum Isabella Ferdinando marito Castellae administrationem testamento detulisset, intercesserunt Proceres, imperium Ferdinando abrogarunt, abrogatum Joannae & Philippo filiae generoque commiserunt. Aragonios nihil ante libertatem habuisse, constat tum veterum, tum recentiorum scriptis. Initio libera ipsis Regem eligendi potestas fuit. Is, penes quem rerum arbitrium esse volebant, non suo imperabat arbitrio, legibus tenebatur, quas praescripserant. In has fidem dabat, & accipiebat. Si leges insuper haberet, si nimiam suae, parvam aut nullam publicae utilitatis rationem duceret, regno exidebat. Certissima ad regnum amittendum via erat, affectare majorem, quam par erat, potestatem. Parvam securitatem existi-

mabant proceres, quae soli membranae inscriberetur. Viribus partam libertatem viribus conservare nitebantur. Novum Magistratus excogitatum genus. *Justitia* dicebatur, ut vel sacro *justitiae* nomine auctoritas conciliaretur. Huic incumbere, Regiam potentiam *justis* limitibus inclusam tenere. Imponebatur solio, Rex genibus advolutus jurato promittebat, se privilegia populi facta tecta servaturum. Tum demum Praetor populi nomine renunciaabat regem. Exstat solennis formula, *Nos qui tanti sumus quanti vos, & plus quam vos possumus, regem vos eligimus his conditionibus. Inter vos & nos unus majore est imperio, quam vos.* Itaque populus par Regi, Rex vix ac ne vix quidem par populo, *Justitia* utroque major. Hinc natum magnificentius illud & verius, quam latinius proverbium. *Justitia non curat regios privilegios.* In Comitibus non minor ordinum potestas, quam hodie in Polonia, erat. Unius dissensus plus valebat, quam reliquorum omnium consensus. Quod jam jam ratum videbatur, irritum erat, si unus repugnaret. Regum tamen potentia paulatim aucta est, *Justitiae* auctoritas imminuta, imo prorsus deleta. Petrus ab acinace auctoritate svadendi magis quam jubendi potestate a suis impetravit, ut successioni daretur locus. Mox caput, quod de eligendis Regibus agebat, stricto acinace discidit, eundemque manus impexit suae, dicens, non nisi Regio sanguine tanti ponderis legem delendam. Saeculo xv. Censores constituti sunt, quibus *Justitia* quotannis rationem factorum reddere teneretur. Iniquum videbatur, Regi apud *Justitiam*, *Justitiae* apud neminem causam dicendam esse. Audiebantur voces eorum, quibus Reges beneficiis, alter ille Magistratus injuriis forte cognitus erat, resolvi vim Principatus, cuncta ad *Justitiam* vocando. Interesse libertatis populi, interesse *justitiae*, ne Magistratus, qui a *Justitia* nomen gereret, injuste agere impune posset. Ita falsa species libertatis plus apud Arragonios quam libertas valuit. Philippus II. causis se ultro suggerentibus, metu aemuli Magistratus & se & successores suos solvit. Rex ab Antonio Perezio interfecti Escovedii, quem ipse Rex interficere jusserat, poenas repetebat. Regis iram alio scelere meritis erat Perezius, amorum regionum perfidus conciliator, fructusque amorum, qui Regi debebantur, ipse degustare conatus. Sed cum minus honesta causa videretur, alia quaesita facile & inventa. Perezius ad *Justitiam* provocabat, Rex a *Justitia* ad Censores. Is rerum exitus fuit, ut Arragonii, privilegiorum magis, quam expediebat Regi tenaces, videbarentur. Johannes Nuca, ultimus illorum qui sacrosanctum *Justitiae* munus gesserunt, securi percussus. Arragoniorum privilegia ita imminuta, ut vix umbrae libertatis hodie superfit. Horum tamen & Catalaunorum melior conditio, quam Castellana est. Catalaunae libertatis hactenus unicum vinculum Gallorum vicinia fuit, quo abrupto ultro dilaberetur. Nunc autem, cum jam olim ad Gallos defecerint, nec sine multo sanguine, magnisque sumti-

sumtibus denuo ad officium redacti sint, aulici cautius agere didicerunt. De Lusitanis nihil attinet dicere, quippe quos non ruere in servitium multis documentis constat, fidemque facit regnum Philippo IV. & aliquanto post Alphonso Johannis Bragantini filio abrogatum. Nemo tamen mixtam regiminis formam sibi in Hispania imaginetur, Regimen purum, simplex, non ex diversis coagmentatum formis, Imperium solius Regis, obsequium populi est. Hic solus statuit, ac decernit. Non precario gaudet imperio, sed liberiore potestate praest. Nemo temere intercedit iussis, nemo in verecunde refragatur. Ejus auspicio cuncti reguntur. Penes eum summa pace belloque auctoritas, arbitriumque legibus temperatum. Habent enim privilegia sua, proceres, habet populus. Grandes Hispaniae ipso Rege praesente caput tegunt, uxores eorum Regina stans excipere solet. Quidam hac dignitate dum vivunt, fruuntur, alii quoque ad posteros transmittunt. Duces omnes in Grandium numero sunt, non omnes Grandes in Ducum numero. Et Marchionum Comitumque aliqui Grandibus adscribuntur. Insignem vero privilegiorum jacturam sub Philippo II. nobiles fecerunt. Nimiae illorum opes, potentia nimia suspecta Regi. Hinc novis ex rebus augere constituit, ut perderent vetera. Quanto quis servitio promptior, honoribus extulit. Ex una classe ad alteram evexit. Grandes numero amplificavit. Inde nata aemulatio, simulas, invidia. Aemulatio majores, quam ratio familiaris rei ferebat, sumtus, hi inopiam pepererunt. Cum aes alienum contraxissent, pignerati reditus terraeque. Ex iis ut creditoribus satisfaceret, Rex non invitatus permisit. Ne vero munitioribus castellis freti nova molirentur, arces quae corruerent, instaurari vetuit. Haec nullo adversante facta, cum nec ferocissimi opponere se Regi auderent, pauci bona libertatis in cassum dissererent, omnes tuta & praesentia, quam vetera & periculosa mallent. Ex eo plurimum auctoritati Nobilium decessisse, plurimum regiae potentiae accessisse quis dubitet? Neque jam facile de motibus intestinis audias, nisi qui a fece plebis excitantur. Si annona cara est, si aulicorum aliquis avare nimis & crudeliter praest rebus, contra hunc non contra Regem insurgit. Vitam Regi, mortem aulicis precatur. *Viva el Rei, muera el mal Govierno* vulgare turbidorum hominum carmen est. Raro etiam ultra verba & voces peccant. Facili negotio plebs compefcitur, turbae sedantur. Id vero imprimis memoratu dignum est, Regnum & ad sequiorem sexum transmitti, Reginas viduas autem post obitum Regis, aulam soliumque Regale cum Conventu aliquo commutare, nisi Rex aliud ultima voluntate jussit. Tam grave enim censetur vulnus, Regem maritum amisisse, ut omnium rerum humanarum jactura levis & nullo numeranda loco habeatur. Nec gravatim illa mundo valedicet, quam Rex fato concessurus supremo verbo salutavit.

III. Unus homo tot regnis administrandis non sufficit, nec Hispaniarum Rex humani aliquid a se alienum putat. Indiget Ministris, qui in partem curarum veniant, qui iussa exequantur, quos in terras diffitas & transmari- nas ableget, ut, cum uno eodemque tempore uni tantum loco praefens esse, possit, per suos tamen ubique regni negotia constituat, & absens tanquam praefens habeatur. Rex in regno est, quod in humano corpore caput, Mon- strorum caput, quod oculis destituitur, nec corpus solo constare capite, aut manibus pedibusque carere debet. Praecipua dignitate funguntur Proce- res, qui Regi a CONSILIIS INTIMIS sunt: aequata horum auctoritas, & par conditio, nec superior quisquam nec inferior censetur. Cum confi- dent, is primum locum occupat, qui primus intravit, nec ulla ordinis ratio habetur. De salute regni, de pace & bello, de foederibus, de Regia familia, de liberorum Principum nuptiis, de summis Magistratibus, Proregibus & Gu- bernatoribus provinciarum cum Rege deliberant. Illi sententiam dicunt, Rex decernit, & fert solus sententiam. Bis Saturni, semel Lunae Martisque die conveniunt. Non eorum certus aut circumscriptus numerus est. Rex eum prolubitu vel auget vel imminuit. At definitus illorum numerus, penes quos CASTELLAE CONSILIUM. Praeside & XVI. Consiliariis constat. Praesidis permagna auctoritas. Neminem invisit, nec do- mi ulli unquam cedit. Honoris ergo Regium Castellae Consilium dicitur. Rex ipse sui Consilii nomine dignatur. Patres Veneris die conveniunt. Ubi advesperascit, Rex Senatuum ingreditur. Intransem Consiliiarii aperto capite inflexoque genu ad reverentiam compositi excipiunt, paulo post surgunt, ca- piteque aperto iterum confident. Ferdinandum sanctum sive Illanctorem ha- bet, jamque ab Anno Christi MCC XLVI. ad nostra usque tempora duravit. Longe tamen antiquius illud, quod RERUM BELLICARUM curam agit. Eisdem natales quos regnum Legionis habet. Pelagio Liberatori Hispaniarum debet originem. Nunquam enim major ejus necessitas quam isto viris armisque incitatissimo tempore. Ter quavis hebdomade habetur, Lu- nae, Mercurii, Venerisque die. Rex non solum interest, sed & praest. Cum tam Augustum habeat Praesidem, quis miretur, in Illustrem Confessum non admitti, nisi graves & rerum gestarum fama clarissimos? Quando tamen Consiliiarii status, ut vocant, ad sententiam dicendam accedunt, honora- tiorem obtinent locum. Raro autem id fit, ubi nimirum generale consilium agitur, & de rebus maximi momenti deliberatio instituitur. ALCALDES AULAE jus dicunt. Si capitis res agatur, nulla ab iis concedi- tur provocatio. Lata sententia executioni mandatur, nullus moras nec ten- di locus. SUPREMUM INQUISITIONIS CONSILIUM Ferdinandus & Isabella constituerunt. Optimus Isabellae pro Religione zelus pessimi instituti causa fuit. Illi a confessionibus erat Torquemada, e. S. Dominici ordi-

ordine. Hoc monente, svadente, impellente voto se obstrinxerat, si quando gubernaculis Regni admoveatur, in extirpandis haeresibus propagandaq; religione summo studio elaboraturam. Cum mortuo fratre regnum caperetur, res contra Mauros feliciter gereret, voti eam Torquemada admonuit. Ne jam majorem regni, quam religionis proferendae curam haberet. Interesse regni, eadem ab omnibus celebrari sacra. Haud illis religionem fore, fidem fallere, Hispanorum se obsequio subducere, quibus alia quam Hispanae religio esset. Persuadendos verbis, cogendos ferro. Volenti quidem non inferri injuriam, sed inuitos beneficiis maculare, hunc demum beneficentiae summum gradum esse. Ageret itaque, lata lege capitis poenam statueret omnibus, qui Judaicae Maranaeque superstitioni nuncium mittere nollent. Si vereretur, ne plurimi hinc simulatores & hypocritae, pauci Christiani evaderent, malo se remedium jam invenisse. Quae in animis mentibusque haerean, per verba & facta erumpere. Inquisitores constituendos, qui illa inquirerent, carcere, proscriptionibus, ultimo denique supplicio afficerent a vitae superstitionis convictos. Quid non potest speciosus zeli color? Itaque hoc facile Reginae Torquemada, non difficulter Ferdinando V. Regina persuasit. Inquisitio in Arragoniae Castellaeque regna introducta, Generalis (ut vocant) Inquisitoris partes Torquemadae demandatae. Decem & quatuor annis, quibus illud administravit munus, CXX reos peregit, VIM. ad ignem damnavit, solum pietatis genus ducens, religionis causa esse crudellem. Ceterum Generalem Inquisitorem Rex designat, designatum confirmat Pontifex. Nec praeterea quicquam Pontifici in hoc Consilio auctoritatis est. Reliquos Consiliarios (quinque illi sunt) Generalis Inquisitor cooptat. Non vero ex vano est, quod supremum Inquisitionis Consilium dicitur. Plurima sunt non in Hispanicis tantum sed & Portugalliacis regionibus judicia inquisitionis causa instituta. Illa omnia, si Mediolanense excepero, huic parent, ut non iisdem ejus quibus Regis Hispaniae potestas, limitibus claudatur. Ab omnibus Inquisitorum Collegiis (quae tribus tantum Consiliariis constant) ad hoc, ab hoc ad nullum aliud provocatio datur. Veteres leges rescindere, novas condere in hujus potestate est. Domesticorum S. officii (apparitorum genus est, *familiares* vocant,) multitudinem ingentem esse certissimum est, an vero CXXM excedant, incertum. Neque affirmare ausim, neque refellere. Non repugno tamen, quin pro vero accipiat, quod fama constans & gravibus nixa auctoribus veri perquam simile fecit. Hi insignibus gaudent privilegiis, nec nisi coram Inquisitoribus in iudicium vocari possunt. Hinc in eorum numero supremae infimaeque sortis homines reperias. Non munus hoc nobiles, non Comites dedignantur. Comites non nisi a Comitibus, nobiles a nobilibus, mercatores a mercatoribus,

ple-

plebeji a plebejis capiuntur, & in carcerem abripiuntur, ut adeo per omnia hominum generalis Inquisitionis pervagetur crudelitas. Ipsi Hispaniae Grandes in generali *Auto dase* sive laeae contra reos sententiae executione, igne cremandos ad supplicium trahunt. Facilis conjectura est, maximam esse potentiam Curiae, quae tanta ministrantium multitudine firmatur. Immo vero Hispaniarum Reges jurato promittunt, se religionis Catholicae gratia potentiam & auctoritatem Collegii hujus factam tectam servaturos, & errores ac haereses pro virili extirpaturos. Qui nunc summam rerum administrat, Carolus II. A. MDCXXC. 30 Junii in solenni religionis perquirendae actu, publice, praesente utraq; Regina, exterorum Principum legatis, & plebe, quas tanto numero confluxerat, ut tota Mantua Carpetanorum sedibus suis excita videretur, isto jurejurando se obstrinxit. Inquisitor Generalis e multo altiori, quam Regis, sella, comitantibus iis, qui Crucem, Evangelia, librumque, quo Jurisjurandi formula continebatur, portabant, ad Regem processit. Formula ab eorum aliquo, qui Regi a Consiliis intimis erat, praelecta. Rex ipse stans, apertoque capite, juravit, nec prius textit caput, aut confedit, quam Inquisitore Generali ad locum suum jam reverso, ut profusus ille haud multum infra magnitudinis regiae fastigium positus videretur. Tum Consiliiarii Regii, omnesque qui convenerant, per quendam a Secretis ad simile jurisjurandum adacti. Laborat annalium fides, cum tabulas, quibus potentissimus Imperator Carolus V. ultimam voluntatem signaverat, cum Constantinum Pontium, qui ipse a Confessionibus, Cacullam qui a laeae concionibus fuerat, & Archiepiscopum Toletanum Hispaniae totius Primate, haereseos damnatos, cum Pontii paucis ante diebus demortui effigiem, Cacullamque vivum concrematum legimus. Id tamen non tam dictu mirum quam veritate confirmatum est, & a locupletissimis auctoribus traditur. Facile etiam adducor, ut credam, hanc potissimam necati Caroli principis, filii Philippi II. Regis causam fuisse, quod odio Inquisitorum se exposuisset. Avi, Regis, Imperatoris summi, de Hispania tantopere meriti famam, ab istis hominibus lacessi aegerrime ferebat. Non solum Carolum, I. sed se, omnesque in Regia dignitate successores in Carolo I. laedi arbitrabatur. Dum aggrediebantur defunctum, humanitatis, dum Regem, majestatis, dum omni laude maximum Imperatorem, justitiae jura convellebant. Deprimendam hominum impotentis animi potentiam, compescendam audaciam, vindicandamque insignem injuriam fortissimus censebat Princeps. Neque Johannis Austriae aut Ducis Parmensis alia sententia erat. Facile intelligebant Inquisitores aut nunc Principi, aut olim sibi pereundum.

Itaque primum a Philippo impetrarunt, ut omnes illi, quorum primus filius, secundus frater, tertius cognatus Regis erat, satis longo tempore ab ejus consilii societate excluderentur. Non hoc impune laturos, si Carolus regnum suis auspiciis aliquando regere aggrediretur, manifestum erat. Praevenire igitur malebant, quam praeveniri. Interjectis aliquot annis ex similitudine, quae Parentem & filium intercedebat, satis commodam occasionem nacti sunt. Ea oblata non prius destiterunt, quam filium necem Patris in animo habere ipsi persuasissent. Sic fortissimus Princeps in flore aetatis fortunaeque, scelere Inquisitorum cecidit, incertumque fuit, Carolusne an Philippus, an vero Hispania miserior esset, cum ille in ipso aetatis robore, vitae, hic unici, & in tantam spem geniti filii, Hispania Principis, qui non jam praeclara & magna minabatur, sed certo promittebat, jacturam gravissimam fecisset. Quis post tam luculentum potentiae Inquisitorum exemplum iis adversari, quis hiscere, quis mutire contra eos auderet? hoc quidem illorum esset, qui perire vellent, Cum jam Inquisitores neminem vereantur, at vel solum Inquisitionis nomen omnes metu terroreque repleat, licere sibi, quicquid libuerit, arbitrantur. Summa iniustitia hic summi juris instar est. Nunquam se quis Inquisitorum crudelitati vi, fuga rarissime subducat. Nihil domestici Inquisitionis, nihil sodales Hermandad, (hominum genus est, qui fugitivis persequendis operam dant) intentatum relinquent, quo retrahant, Patrum curant, quia ratione eos laqueis irretiant, vim dolo, dolo vim jungunt. Calliditatem pro ingenio habent, perfidia tanquam virtute utuntur, mortalium nulli aut fidem dare gravantur, aut datam fallere non sustinent. Summam prae se ferunt amicitiam, beneficia plurima sed viscata in eos conferunt, quos retrahere constituerunt. Excipiunt conviviis, muneribus afficiunt, pecunia sublevant, si aegrotent, si fortunam minus prosperam experiantur, consilio, consolando, re ipsa adjuvant. Ubi familiaritate conjunctissimi sunt, ad iter una mari aut terra suscipiendum, vel tantum ad excursionem ad amicorum aliquem, aut in praedium aliquod faciendam invitant, denique quavis occasione in potestatem suam redigunt, & ad Inquisitorum tribunalia redire cogunt. Sunt quos Constantinopoli usque hoc modo retraxerint. Si quis ergo citetur, praestat sine ulla mora comparere, quam frustra tentare fugam. Sed non raro reus nec citatus nec auditus in carcerem conjicitur. Tum non extremum vale parentibus, liberis, fratribus, amicis dicere, non de rebus summe necessariis suos monere licet, tradendae aedium claves, eundem, quo licet rapit, in carcerem horridum, subterraneum, tenebricosum, quo multae ambages non dissimiles labyrintho ducunt, quo nunquam sol penetravit.

B

Ad

Ad eum nemo amicorum admittitur, ipse aedesq; summa diligentia excutiuntur. Porro per complures ibi dies imo menses hæret, ne scius scipissime, quid admiserit, aut quare captivus detineatur. Tandem aliquando per commentariensem admonetur, ut aëdri ab inquisitoribus postulet. Cum ad iudices ventum est, quid deliquerit, non eum iudices edocere, sed ex ipso discere volunt. Quid velit, quid petat, quæerunt, non vera tantum confessos esse, sed & falsa, & quod admiserint ea quæ admittere nunquam in mentem venerit, dixisse, multis saluti fuit. Non enim ad extremum supplicii finem statim Inquisitores tendunt, nec primum delictum capitis poena vindicant. Præterea victi hominis scæpe non supervacua solum sed & invisita defensio est, quæ iudicem non docere videtur, sed arguere. Neque tamen male consulunt rebus suis, qui interrogati, nihil aliud, quam nullius se sibi sceleris conscios esse, nec quicquam aut defendendum aut excusandum habere, respondent. Nisi enim vel evidens admissæ culpæ probatio, vel minimum haud levis suspicio adsit, dimittuntur. Si vero secundo quis reus peragatur, plena periculi res est. Quamvis etiam causam timere non possit, fortunam tamen timendi gravissimas causas habet. Denuo omnes carceris molestias per ingens temporis spatium perferendæ. Tum demum ad causam dicendam admissum Inquisitores hortantur, ne crimen pertinaciter negando ipsis molestiam creet, sibi causas supplicii augeat. Si fateatur, sua etiam sententia damnatus, nec amicorum misericordiam mereri videtur, si negare perseveret, per Crucem & Evangelia sancta jurandum est, non aliud in lingua promissum, aliud in sinu clausum habiturum esse, nec nisi vera ad quæstiones vel jam propositas, vel adhuc proponendas responsurum. Simpliciter & candide reû agere volunt Inquisitores, ipsi minime sincere integreque agunt. Ubi diuturna mora carcereque fractus animus, crimina, quorum postulat, chartæ mandata tradunt, ita tamen, ut vera falsis, falsa veris misceant, criminaque addant horrenda, quorum a nemine postulatus est. Si fortasse de atrocioribus atrocius, de levioribus levius conqueratur leviorum reum esse non levem hanc suspicionem Inquisitores censent. Conceditur & advocatus, qui causam ejus agat, sed ita, ut fortasse majus incommodum clienti afferat, quam auxilium. Quis non finem malis ad se vel imminere saltem arbitretur? at hæc vix initia fuere. Postquam toties ex carcere ad iudices tractus a iudicibus in carcerem iterum detrusus est, vix tandem serio de causa ejus executiunda cogitant. Tradunt verum & confictis criminibus liberatum eorum quæ testes de eo indicarunt, catalogum. Hæc si satis diluisse Inquisitoribus non videtur, tormentis exprimentam veritatem decernunt. Triplex tormen-

torum

torum genus est: primum funibus, secundum aqua, tertium igne peragitur. Funi manibus in tergum inflexis alligatus in altum rapitur, ibi per temporis aliquod spatium pendulus tenetur, mox in terram demittitur, ita tamen, ut pedibus eam non attingat. Si hos cruciatus constantia vincat, magnam vim aquae ebibere coactus scamno quod in minora spatia coarctari, & in majora rursus emitti pro lubitu tortorū potest, imponitur. Scamno lignum transversarium, baculo quod ad magnitudinem attinet, haud dissimile, injectum est, quo corpus paululum elevatum sustinetur. Sic laceratur spina dorsi, & ingenibus, usque profus, qui fidem superent, doloribus miser afficitur. Aquam ignis excipit. Pedes lardo, vel alia, quae ignem facile arripiat, materie illitos, igni admovent, donec ea per ultimos cruciatus dicat, quae dicere eum Inquisitores volunt. Non vero doloris finē nisi ad tempus impetrant, qui vel vero vel mendacio a cruciatibus liberari tentant. Si enim facinus a se admissum fateantur, denuo subjiuntur tormentis, ut causas perpetrati sceleris indicent, quibus tertium repetitis focii participesque exprimentur. Sic demum satis quaesitum est, & post tot cruciatu, qui non ad quaestionem sed ad poenam ingesti videri possint, reis vel per testes vel propria confessione convictis poena statuitur. Vel capitis, vel ad perpetuos carceres vel ad triremes damnantur, vel iubentur virgis caedi, vel similem aliquam subire poenam. Lata sententia plerumque diu admodum differtur, ut actus ille fidei tanto majori pompa & apparatu celebrari queat. Cumque metus multoque magis expectatio mortis ipsa morte gravior esse soleat, ista ratione miseri vere sentiunt se mori, nec procul causas quaerendi habent, si mortem commeriti sint, cur tamdiu vivant, si infantes sint, cur injuste occidantur. Quod si quis innocentiam iudicibus approbet, dimissus silentio premere tenetur, quicquid cum eo actum fuerit. Interrogatus manum admovet ori & hoc solum respondet, quod nolit respondere. Adeo quaevis injuria ferenda est, ut nec de illata conqueri audeat. Si mortales gemitus in potestate haberet, & illi ab Inquisitoribus prohiberentur, imo si cogitata resciri possent, nec quid injuriarū perpessi sint animo revolvere, integrum miseris futurum arbitror. Et Inquisitioni quidem Hispani unice acceptum ferendum existimant, quod sacris sua reverentia, Pontifici Romano sua constet auctoritas. Illa vero infirma religio sit oportet, quae a ferro & flammis accessit vires. Vera religio, vera pietas crudelitate non indiget. Christi Ecclesia, sanguinem non sinit, cum sponsus ejus sit agnus. Falsas doctrinas ita compesci cupit, ut supersint, quos errasse poeniteat. Tollendi ergo ex medio errores, non homines, qui errarunt. Sola religio non imperatur. Suppliciiis morbus menti inhaerens non sanari, irritari utique

potest. Qui religione ducitur, in eo vexatio & dolor nullum momen-
 tum habent. Quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non
 queritur, in mediis flammis perseverat, nec quid passurus, sed quid factu-
 rus sit, cogitat. Et quam parum in sacri cultus negotio crudelitate pro-
 ficiatur, adhuc hodie, Judaeorum, quorum majores ad Christianorum
 sacra amplectenda coacti fuerunt, exempla comprobant. Dum in Hi-
 spania degunt, tantisper cavent. Cum in Belgium foederatum, ubi
 sentire, quae velint, & quae sentiant, dicere licet, se recepere, circumci-
 duntur. Non enim, ea, quae par erat, diligentia ab Hispanis in fidei no-
 strae capitibus instituuntur. Vix & ne vix quidem capita fidei norunt,
 nedum, quibus continentur fundamentis. Infra se Hispani plerique
 ducunt Hebraicis operam dare studiis quippe qui (harum sonitus lau-
 dum Campanella est) *linguis jam dudum valedixere, ex quo Hebraeos,*
De Monar- *Gracos & Latinos viderunt, & cum eodem Campanella Scholas linguae*
chi Hisp. cap. *Gracae & Hebraicae claudi volunt, quod iis haereses potissimum ho-*
XXVII. lb. *die nitantur.* Sunt quidem inter Hispanos, qui studii nobilissimi studio
cap. X. ducantur, sunt etiam, qui maximos & mirandos plane in eo fecere pro-
 gressus, sed rari hi admodum sunt, & pauci. Praeterea ligna & lapides
 coli ab Hispanis Judaei vident. Idem toties Veteris instrumenti tabulis
 prohibitum, & tam severe in majoribus a supremo Numine vindicatum
 legunt. Hinc non possunt non sacra Pontificiorum averfari. Absit
 tamen, ut negem ullum Judaeorum in Hispania sincere ad Christianorum
 castra transire. Prudentiores vulgo sacrificulorum, Patres, interdum mis-
 sis quae parum ad rem faciunt naeniis ad solam de Christo doctrinam
 flammis exurendos revocant. Quid mirum has verbi divini potius quam
 illas flammis mentes hominum animosque penetrare? Exemplo erit, quod
 nunc referam, & cujus testem habeo oculatum & omni exceptione ma-
 jorem Dominum Crochmannum, mercatorem Hamburgensem primicerium, &
 filii Judaeorum per Dei gratiam Hamburgi ad sacra nostra traductorum,
 olim Administratorem optime meritum. Ante hos XXV annos Ulyssipone
 totius Lusitaniae metropoli in solenni religionis examine XIX. Judaeis a-
 vita superstitio igne luenda erat. Inter Judaeos unus Doctorem dignitate, inter
 Patres, qui ultimo afficiendos supplicio comitabatur, itidem unum doctrina
 prudentiaque eminebat. Hic ex LIII. Esariae capite de Messia pie, graviter, &
 erudite disseruit. Non qui aderat, spectatores Christiani, magis quam Hebrae-
 orum, ille Doctor qui differentem sedulo & attente audiebat, permoti fuerunt.
 Acerrimum certe aculeum orationem eam in animo hominis reliquisse jam
 ex vultu apparebat, sed quo minus idem voce doceret, freno ori injecto
 prohibebatur. Quapropter ad Inquisitorum mensam supplex con-

tonversus, loqvendi veniam petiit. Facta loqvendi copia, cun-
ctis spectatoribus cum gaudio, Judaeis cum stupore auscultantibus
agnoscere se Christianae religionis veritatem fassus est: non alium,quam
qvem Christiani colerent,verum Messiam esse, hunc peccatis, hunc jugo
& tyrannide Satanae, hunc sempiterna morte homines liberalisse, in hoc u-
no se spem salutis collocare. Tum se ipsum accusare coepit, qvod pessi-
mam Servatori optimo gratiam retulisset, qvod nunc demum in exitu vi-
tae eum agnosceret, qvem per totam vitam religiose colere & venerari
debuisset. Porro cum ad rogvum duceretur, (non enim plus de rigore,
sententiae mittendum censebant Inqvistores, qvam ne vivus cremaretur)
magis de popularium salute, qvam de supplicio, qvod subibat, sollicitus
fuit. Graviter eos monuit, ut a se exemplum peterent qvod sequerentur, nec
vitam a ritu Christiano abhorrentem potius qvam piam mortem imita-
rentur. Dolebat enim ille Christi ex hoste praeco, qvod non habiturus ef-
set sempiternae felicitatis socios, qvos suppliciorum haberet. Patrius sacri
ordinis undiqve circumdatus, neminem auscultare imo ne audire qvidem
voluit, nisi de Christianorum Messia ex illustri Esarae oraculo, qvod capite
LIII. exstat, aliisque luculentis Prophetarum testimoniis verba faceret,
ipse nihil aliud eo Patre de qvo supra dixi, & approbate & laudante in ore
animoq; habuit. Verum enim vero, sub ta atroci Inqvisionis imperio, Hi-
spania tamen Judaeis non caret. Sunt in Hispania non pauci, sunt Mantuae
Carpetanorum, sicut in aula, sunt Judaeismi non magis sibi qvam aliis ma-
nifesti, sunt & vivunt, & rei pecuniariae praeficiuntur. & titulos honoresq;
nobilitatis nemine adversante capiunt. Cum primus sub Imperio Regis, qvi
hodie Hispanias moderatur, fidei actus celebratus esset, paucis post diebus
Aventura dionis, homo Judaeus a Rege LM imperialium Marchionis ti-
tulū impetravit. Ejus Parens jam olim Equitis S. Jacobi dignitatē obtinue-
rat, fuerantqve LXX imperialium millia pro meritis. Igitur leges qvidem
Judaeos omnes morti destinant, sed contra eos tantum vim suam fortiuntur,
qvi parum a praesidio argentario instructi sunt. Si quis divitiis affluat,
nihil timendi, nihil tamen etiam contemnendi causas habet. Plus autem i-
bi minarum, qvam periculi est. Nō de capite agitur sed de pecunia. Hujus
nisi magnam vim solvat, & bona omnia & vita ipsa in discrimen adducū-
tur. Ea persoluta, Justitia, qvae oculis obiectis pingitur, Judaeum nec vide-
re, nec noscere, nec punire potest. Auri enim vis & in Hispania permagna
est, plurimumq; apud Inqvistores valet. Neqve vero omnē humanitatem
ita exuisse censendi sunt Inqvistores, ut nullam amicitiae familiaritatq;
rationem ducant. Quae in aliis graviter, in amicis interdum aut proisq; non
puniunt, aut mitius. Luculento fuit exemplo Hamburgensis non ultimae
fortis

fortis mercator, quem nominare possem, si opus videretur. Libros hic penes se habuerat, ab Inquisitoribus damnatos. Eodem nomine alius quidam arguebatur. Utrique ad Inquisitorum tribunal tracti. Per multas ambages tandem in obscurum pervenere locum. Ibi confederant Patrum aliquot, naso specilla gerentes, & legendis libris occupati. Nemo eos vel verbo dignatus est. Per integras ibi horas pleni metu terroreque steterunt. Tandem unus Patrum innuit, ut accederent proprius. Accedunt. Ille iterum ad legendum se convertit. Cum miseri dira quaeris expectarent, mercator magno suo bono ab aliquo eorum agnoscitur. Hunc sibi olim beneficiis devinxerat. Noverat is beneficium accipere, & jam in tempore reddere noverat. Itaque occasionem de amico bene merendi datam cupide arripuit. Prudens tamen, (ut arbitror) quod nosset hominem dissimulavit. Torvo, & ad augendum terrorem composito vultu, interrogat, quare huc deducti essent, quid commississent, librosne legissent prohibitos? Jam dudum vox faucibus haeserat. Id vix motis lacertis indicare, ceteroquin nihil, nec falsi aliquid aut inepti proferre poterant. Quasi caussa jam dicta esset, surgit ille, citato gradu ad campanam pergit, sonituque consuetum signum dat, Hamburgensem illum absolutum esse. Qui & statim sine mora dimissus diu post in Hispania fato concessit. Alter per fenestram abreptus nunquam a correo visus amplius est. Eiusdem uterque delicti rei; uterque aut absolvendus aut dimittendus erat. Si unus injuste punitus, Patres nimis crudeles, si alter injuste dimissus, nimis faciles misericordesque fore. Quod si autem pro peccato magno paulum supplicii satis est Patri, nimia severitate erga utrumque ob tam leve admissum usos facile sibi quis persuaderi patiatur. Nominandus hic omnino est, qui non tantum quod modo narravi, sed alia non pauca, quae vel jam exposita sunt, vel adhuc tradentur, mecum communicavit, Vir Maxime Reverendus & Amplissimus D. Eberhardus Anckelmannus, Theologus de Ecclesia Christi optime meritus, Fautor, Praeceptor & Affinis meus honoratissimus. Terras has remotissimas non curiositate aliqua, aut peregrinandi cupiditate, quae tamen optimo cuique insita extra omnem versatur reprobationem, sed gloria Dei motus, & ut operam suam eo majori cum fructu in Judaeis Lusitanis, qui Hamburgi degunt, disciplina Christiana imbuendis poneret, visendas sibi arbitratus est. Quamvis enim, qui inter nos commorantur, Judaei Lusitani, non Lusitanam magis quam nostram linguam calleant, adeoque manum operi admove, nisi Lusitani antea sermonis gnarum nolle, sit in re seria cum Lusitanis lustrare, expediebat tam esse, qui cum iis vernaculo sermone promte elegantique colloqueretur. Nam quisque proprii sermonis amore ducitur, libentiusque

tiusque

etiam eo, quam peregrino sermone verba facientem audit, existimatque id
genti suae, id sibi ipsi accedere, quod ad linguae suae honorem accedere
videatur. Is quae non auditione levi aut inani rumore sed certis aucto-
ribus accepit, quibus ipse interfuit, quae suis oculis vidit, pro suo in me a-
nimo aperte & candide jamdudum impertitus est. Quod ut grata agno-
sco mente, ita publice hic testandum duxi. Ceterum libenter fateor non
eamdem quae olim amplius Inquisitores acerbitate grassari. Fatigata tot sup-
pliciiis crudelitas multum ex antiquo rigore mutavit. Imprimis in Prote-
stantes remissius inquiritur, nec publico sed clandestino supplicio anim-
adverti solet. Cum vero is, qui a Pontificiorum sacris discessionem fece-
rint, puniendis in vigilare debeant, non inter Consiliarios imo ne inter mi-
nistros quidem aliquis recipitur, qui non possit certis documentis demon-
strare, neque se neque majores suos inquisitionis censura notatos esse. Nemo e-
nim facile acris in aliis censor criminis est, quod ipse admisit, ne in aliis se
ipsum damnare videatur. Sed nulla regula omni exceptione prorsus caret.
Nondum XXVII. effluxere anni, cum homo ex Germania oriundus & e-
mendatis nostratum sacris usque ad XIV. aetatis annum deditus, non mi-
nistri non Consiliarii sed supremo Generalis Inquisitoris officio fungere-
tur. Is Johannes Bernhardus Nithardus fuit, quem Ferdinandus III. Impe-
rator Mariae Annae filiae suae, cum Hispaniarum Regi Phil. IV. nuberet,
a curatione conscientiae & a Confessionibus esse voluerat. Ipse Philippus Ni-
thardum maxime fecit, novis tamen honoribus non auxit. Sed cum mortalita-
tem explevisset, Regina quae ultra Regis voluntate, regni administratio-
nem susceperat, omnem auctoritatem suam ad evadendum Nithardum
contulit. Statuebat enim in eo se non solum officii & dignitatis suae fructum
sed etiam pietatis laudem quaerere debere. Itaque Nithardum summum at-
que altissimum Hispaniae gradum obtinere voluit. Quod ut eo facilius im-
petraret, ante omnia Generalis Inquisitoris partes ei deferre constituit. Has
tum Archiepiscopus Toletanus sustinebat. Ut provincia cederet. Regina
ab Archiepiscopo summa animi contentione petiit. Grave erat Archiepi-
scopo, tam splendido officio cedere, quippe cui vix magis cordi Archiepi-
scopi provincia quam Inquisitoris Generalis erat, quamvis ex Archiepisco-
patu trecenta & sexaginta sex imperialium millia in annos sin-
gulos ad eum redirent. Gravius tamen videbatur, id Reginae tam obnixae pe-
tenti denegare. Igitur odioso Inquisitionis munere & Magistratu se abdi-
cavit. In locum ejus Nithardus iussus est. Mox in eum cuncta vergere,
reliqui prope modum sperni, cum solus ille maxima negotia obiret. Mal-
hoc Proceres, pessime Johannem Austrium habuit. Non Austrium parem
Nithardum, nec Austrium Nithardum superiorem ferre poterat. Philippus te-
stamentum

Amicae

amento caverat, ne quid Regina inconsultis iis, quos ei a Consiliis esse
voluerat, statueret. Id obtentui sum fere, qui fortunae Nithardii inuidebāt.
Inde ex magnitudine fortunae maximum periculum Nithardio nasceba-
tur. Nec plebeji minus quam Proceres ipsi erant infensi. Magis adhuc ir-
ritati animi, cum Regina potentiam magis tutam acrioribus quam cautis
consiliis haberi existimans Josephum Mallades, Austrio in paucis carum,
in custodia interfici iussisset. Austrius culpam omnem in Nithardium con-
ferebat, Nithardius eam suspicionem invidiamque a se amoliri strenue ni-
tebatur. Sed Austrii Procerum, Mantuae Carpetanorum, Arragoniae, imo
totius ferme Hispaniae studiis fultus, vi Nithardium tota Hispania pellere
instituit. Trecentis equitibus stipatus Mantuam Carpetanorum advolat.
Regina se in parem videns Nuncium Pontificis obviam Austrio cum ejus-
dem literis mittit, quibus eum ad obedientiam hortabatur. Nec ille a lenio-
ribus consiliis alienus erat. Facta, transacta omnia, si Pontificis Nuncius
sincere & ingenue, quae Austrius in mandatis dederat, Reginae Ni-
thardioque exposuisset. At odio Nithardii motus nihil spei superesse, pro-
ximo die Lunae Nithardio Mantua Carpetanorum excedendum, aut eum
ex fenestra deturbandum Austrio jam ad ultionem prompto veniente,
nunciat. Vix Lunae dies (25. Februarii A. 1669.) illuxerat, cum universa ci-
vitas confurgeret, & Generali Inquisitori extrema omnia, ni prope urbe
excederet, minaretur. Tum demum Regina, quae haecenus contra fortunā
spei institerat, in exilium fidelis Ministri consensit. Ita factum est, ut quod
inauditum antea fuerat, Supremi Inquisitionis Consilii caput solum ver-
tere cogereur. Nescio, annon plus additum ad memoriam nominis ejus,
quam demptum de fortuna fuerit. Magno invictoque animo adversa tole-
ravit, & vicit. Cum unus procerum jam ad iter se componenti varia obje-
ctaret, adjiceretque, illum sibi ipsi omnium malorum causam esse, magis
pristinæ quam praesentis fortunae memor, graviter respondit, non debere
Generalem Inquisitorem tam procaci sermone lacessi. Triginta scutato-
rum millia quae ad iter offerebantur, & Legati ad aulam Romanam munus
accipere renuit. Egressurus urbe dum a plebe maledictis lapidibusque pe-
tebatur, animi in calamitate firmitatem, patientiam suam Deo jam proba-
ri palam ingeminans, satis demonstravit.

IV. Progrediendum nunc ulterius esset. Dicendum de reliquis, quibus
Hispaniae reguntur, Consiliis publicis. Quis status religionis qui gentis mores,
quae potentia, quid Regi regnoque expediat, exponendum. Nimis vero longum
argumentum est, quam us tam arcto spatio, quod legibus conceditur, includi pos-
sit, & augustius, quam ut debeat. Igitur, cum excludar pagina, haec, quam poste-
riorem esse Dissertationem oportebat, nunc secunda erit. Fidem tamen B. C. D.
quamprimum liberabo, & quae restant, proximo insecuturis exequar
Dissertationibus.

